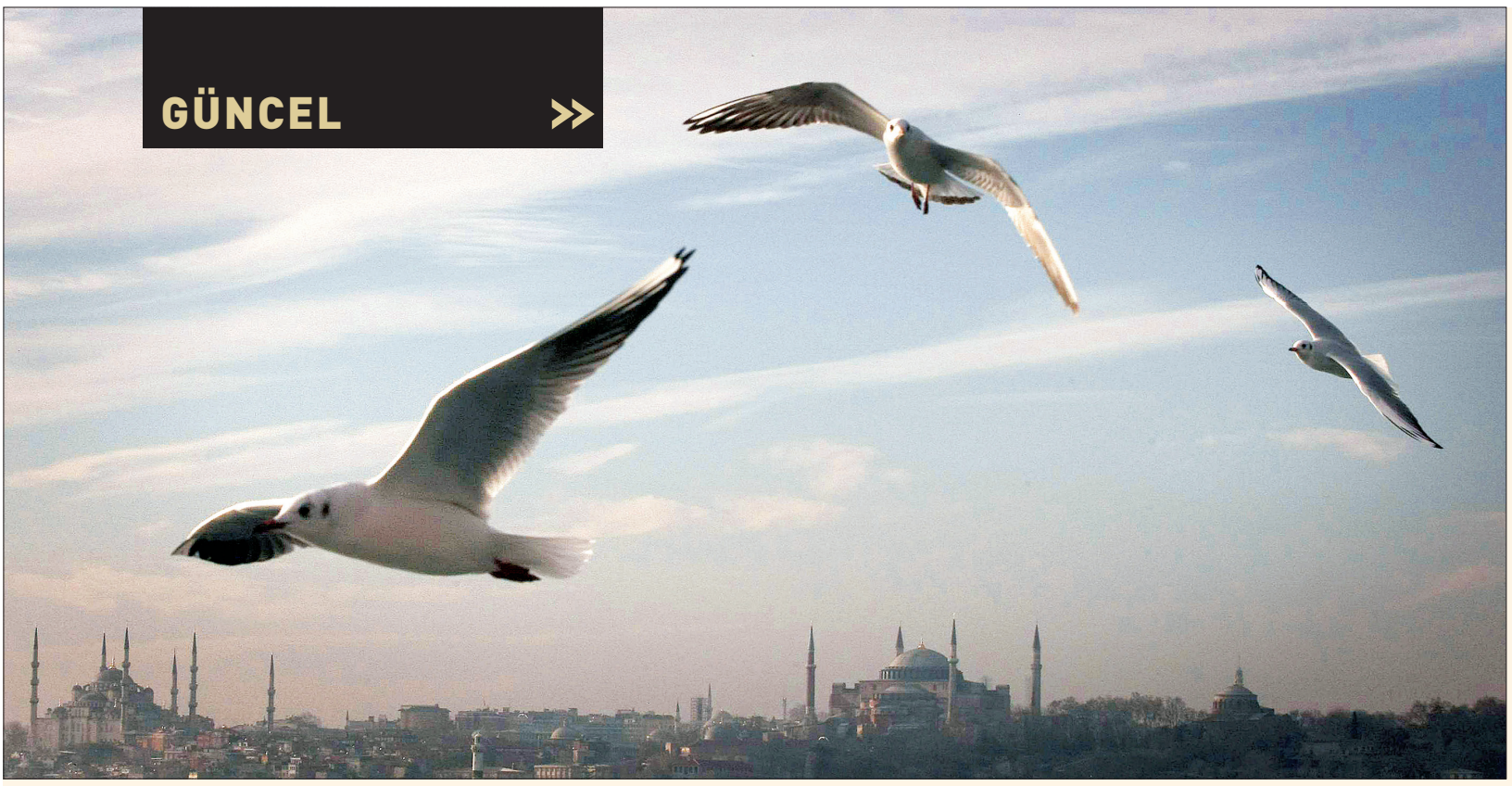

Kyoto Anlaşması Ne Getirir, Ne Götürür?

Kyoto Anlaşması'nın Türkiye'de uygulanmaya geçilmesiyle birlikte sadece yeşil bir çevrede, çiçekler içinde yaşayacağımızı düşünenlerin büyük bir yanılgı içinde olduklarını belirten Ankara Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü'nden Prof. Dr. Doğan Aydal, yediğimiz ekmekten, kullandığımız doğalgaza ve ulaşımda kullandığımız petrole kadar sanayimizi ve sade vatandaşı nasıl etkileyeceğini anlattı.

Birinci Körfez savaşı sonrasında 1991'de Kuveyt'ten çekilmek zorunda bırakılan Saddam Hüseyin'in askerleri bütün petrol kuyularını ateşe vererek ülkeyi boşalttığının görüntüleri hafizalarımızdan silinmiş değil. İşte bu görüntüler kuyulardan boşa akan petrolün yanı sıra, yanarak aylarca gökyüzünü kirleten dumanların nelere sebep olabileceği kısa bir süre sonra anlaşılmaya başlanmıştı. Belki tek sebep Kuveyt'teki kuyuların yanması değildi, ama yanan kuyuların oluşturduğu aşırı atmosfer kirlenmesi bardağı taşıran son damla olarak görülebilir. Artık mevsimler değişmiş, kış kışlığını, bahar baharlığını yapamamış, sular azalmış, sadece ülkemizde değil bütün dünyada "küresel ısınma" tabiri sık kullanılmaya başlanmıştı.

Dünya bu probleme acilen çare bulmak için Birleşmiş Milletler öncülüğünde 1992'de Brezilya Rio de Janerio'da toplanmış ve "Küresel İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi" taslağını tartışmaya başlamıştır. Bu tartışmalar oldukça uzun sürmüş ve nihayet 1997'de imzaya hazır hale getirilmişti. Kısaca ifade etmek gerekirse, Kyoto Protokolü, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'dir. İmza yerinin Japonya'daki Kyoto şehri olması sebebiyle de "Kyoto Protokolü" adını almıştır. Sadece ülke idarecileri ve sermaye çevrelerini değil sokaktaki her vatandaşı doğrudan etkileyecek bu anlaşmanın kolay gözükmeyen detaylarına yakından bakıp farklı bir pencere açmaya çalışan Ankara Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü'nden Prof. Dr. Doğan Aydal, bu protokolün ana temasının, ülkeleri 1990 yılında atmosfere saldıkları gaz miktarlarının yüzde 5,2 kadar gerisine çekmek olduğunu vurgulayarak "Bu anlaşmanın uygulamaya konulabilmesi için antlaşmayı imzalayan ülkelerin toplam sera gazı salımlarının dünya toplam sera gazı salımının en az yüzde 55'i kadar olması gerekmekteydi. Bu yüzdeye ulaşılması için sekiz sene daha beklenmek zorunda kalınmıştır. Nihayet, Rusya'nın da 2004 yılı sonunda özel görüşmeler ve ikna pazarlıkları sonucunda bu anlaşmayı imzalaması ile bu mecburi yüzde barajı aşılmış ve Şubat 2005'te Kyoto Anlaşması yürürlüğe girmiştir. Şu ana kadar imzalayan ülke sayısı 182'dir" açıklamasını yaptı.

Türkiye bu anlaşmayı imzalamaz ise, sanki imza atmayan Afganistan, Somali gibi ülkelerle aynı kefede olacakmış gibi algılandığını, kimsenin imza atmayan ABD'yi konuşmadığına dikkat çeken Prof. Dr.

Doğan Aydal, Kyoto Anlaşması'nın halkımıza getireceklerine ve götüreceklerine birçok açıdan bakılması ve sağlıklı karar verilmesi gerekliliği üzerinde durarak Ekonomik Forum Dergisi'nin konuya yönelik sorularını yanıtladı.

Kyoto Anlaşması hakkındaki düşüncelerinizi açıklar mısınız?

İsterseniz önce imzalayan ve imzalamayan ülkelere bir kez daha bakıp gerçeğin ne olduğunu görmeye çalışalım. Bize verilen imaj, "Türkiye dışında imzalamayan üç beş gelişmemiş ülke daha var" şeklinde idi. Şimdi gerçeğe yakından bakalım. Dünya petrolünün yüzde 25'ini tüketen ABD, antlaşmayı gönülden desteklediğini (!) beyan etmekle beraber, imzalamamıştır. Anlaşmayı imzalayan ve dünya petrolünün yüzde sekizini tüketen

Çin, yüzde üçünü tüketen Hindistan ve yüzde ikisini tüketen Brezilya ise sadece gözlemci olarak katılacaklarını, atmosfere bıraktıkları sera gazı emisyon (yayılım) miktarlarını izleyeceklerini ve rapor edeceklerini, ancak hiçbir yükümlülük taşımayacaklarını beyan etmişlerdir. Bu dört ülkenin toplam nüfusu 2,7 milyar kişidir ve dünya yıllık petrol ihtiyacının yüzde 38'ini tüketmektedirler. Bir başka deyişle, imza atan 182 ülkenin 163'nün toplamından daha fazla petrol tüketmektedirler. Kaldı ki, sera gazları dediğimiz karbondioksit, metan, azotoksit, sülfürhekzaflorid, hidroflorkarbon ve perflorkarbon gibi gazlar sadece petrol kaynaklı gaz yayılımları değildir. Özellikle karbondioksit, doğalgaz, kömür ve kömür benzeri katı fosil yakıtların yakılmasıyla da açığa çıkmakta ve atmosfere yayılmaktadır. Bu sebeple mesela Çin'in atmosfere saldığı gaz miktarı kullandığı petrol miktarı olan yüzde sekizlik oran ile doğru orantılı değildir. Ülkede bol miktarda bulunan kömürlerini tüketmek için her yıl elli adet kömürle çalışan güç santrali inşa etmektedirler. Bu sebeple Çin'in 2004 yılında ölçülen ve ABD sera gazı yayılımlarının yüzde 54'üne eşit olan sera gazı yayılım miktarının, 2008-2012 yılı arasındaki ilk Kyoto periyodunda, ABD'nin atmosfere saldığı gaz salımlarından fazla olacağı hesaplanmaktadır (gayri resmi raporlar Çin'in gaz salınım miktarının 2006 yılında ABD'yi geçtiğini de ifade etmektedir). Buna bir de Hindistan'ı eklerseniz ortaya çıkacak tablonun hiç de parlak olmayacağı görülecektir. Ancak her iki ülke de olaya farklı bir açıdan bakmakta ve bu gaz salınım hesaplarının kişi başına düşen gaz salımı olarak hesaplanması gerektiğini öne sürerek anlaşmadan kaçınmaktadırlar. Hindistan'ın farklı sebeplerle anlaşmayı yakında imzalama ihtimali var. Hindistan, tıpkı Rusya olayında olduğu gibi

"karbon kredi sertifikası" ticaretinden ve teknoloji transferinden kâr edeceğini düşünerek bu anlaşmayı imzalamak üzeredir.

● Karbon kredi sertifikası nedir?

"Karbon kredi sertifikası" tabiri inanıyorum ki birçok vatandaşımız tarafından yeni işitilen bir kavram. Yenidünyanın soyguncuları artık "ben seni soyacağım arkadaş" diyerek gelmemektedirler. Bu sefer kurgulanan soygun düzeni, hiç de itiraz edemeyeceğiniz "temiz atmosfer" üzerinedir. Size, atmosferi temizleyeceğiz, küresel ısınmayı azaltacağız gibi oldukça masumane bir anlaşma ile gelinmektedir. Anlaşmanın temel hedeflerinden biri neydi beraber hatırlayalım. Bütün ülkeler 1990 yılında atmosfere saldıkları gaz miktarlarının yüzde 5,2 altında bir gaz salımı yaparlar ise küresel ısınma azalır ve iklim değişikliği ile oluşacak kuraklık başta olmak üzere çeşitli tehlikeler önlenmiş olur şeklindeydi. Bunu sağlamak için de, 2008-2012 arasındaki ilk Kyoto Antlaşması periyodunda, bütün ülkeler, özellikle sanayileşmiş ülkeler, öncelikle, enerji, çelik, çimento, cam, tuğla ve kağıt sanayinde kullandıkları enerji sebebiyle atmosfere saldıkları gaz miktarında indirime gidecekler. Her sanayileşmiş ve sanayileşmemiş ülke için bir gaz salınım kotası konulmuş. O ülkedeki şirketlerin toplam gaz salımı belirlenen kotayı geçmemek zorunda. Ayrıca, bu anlaşmaya göre yapılacak gaz salınım indirimi de yanlış bir izlenim ile yüzde 5,2 olarak değerlendirilmiş. Oysa 1990 yılındaki salımın yüzde 5,2 altında salınım yapmak demek, 2008 yılı salımının yaklaşık yüzde 29-32 altında salım yapılmasına denk gelmektedir (bu rakam ülkeden ülkeye az da olsa değişmektedir). Yani size şöyle denilmektedir: Ey dünya milletleri, yukarıda yazılı altı önemli, emek yoğun sanayiniz hangi noktada ise bunu ya yaklaşık olarak yüzde 30 oranında geriye çekecek, üretimi azaltacaksınız veya mevcut üretiminizin ve atmosfere saldığınız gazların bedelini ödeyeceksiniz. Tabii şimdi siz "kime ödeyeceğiz" sorusunu soracaksınız. İşte yenidünya soygun düzeninin marifeti de burada başlamakta. Görüntü yine çok masumane. Burada "Gazı atmosfere salan hangi ülke veya hangi şirket ise bedelini ödesin" kuralı geçerli. Bu düzenin senaristleri soygun için gerekli her türlü tedbiri de almışlar. Eğer 2008 yılındaki üretiminizi veya fazlasını yapmayı hayal ediyor veya planlıyorsanız "Karbon salım sertifikası" almak mecburiyetindesiniz. Bunun ince ayar metotlarını da üreterek hemen devreye sokmuşlar ve "Karbon Kredi Sertifikası Borsası"nı kurmuşlar. Kyoto Antlaşması'nın bu işe yardımcı mekanizmaları, "Flexible Mechanism- Esnek Mekanizma" , "Clean Developing Mechanism- Temiz gelişim Mekanizması" ve "Joint Implementation-Müşterek Uygulama" adları altında protokol içine almış. Bu mekanizmalar, ülkelere ayrılan karbon gazı salınımları kotasının veya yeni üretilen projeler ile kazanılacak karbon gazının belli miktarlarda sertifikalar şeklinde satılabilmesine imkân vermekte. Avrupa'nın beş ülkesi, Almanya, İtalya, Fransa, İspanya ve İtalya ile birlikte Japonya ve Kanada, anlaşmanın sağladığı bu güzellikten (!) faydalanmak için merkezi Londra'da bulunan "Karbon Kredi Sertifikası" borsasını kurmuşlar. Diğer ülkelerin, daha "neler oluyor?" sorusunun cevabını aradığı bir dönemde, gaz salımı az fukara ülkelerin elinde, tahsis edilen karbon kotaları sebebiyle bulunan, ama kullanılmayan bu kredilerin yok pahasına toplandığını herhalde tahmin ediyorsunuzdur.

● Karbon Kredi Sertifikası bir anlamıyla ticari bir amaç taşıyor, bu ticaretin boyutları hakkında bilgi verir misiniz?

Bu piyasanın boyutları hakkında bilgi verilmeden olay yine de tam anlaşılmayabilir. Karbon kredi satışları Londra borsası dışında 2005 sonrası kurulan dört borsada daha yapılmaktadır. Bunlar Chicago Climate Exchange, European Climate Exchange, Nord Pool, PowerNext ve the European Energy Exchange, ama bu piyasanın şimdilik yüzde 80 kadarı Londra'da olduğu için Londra'daki rakamları vermek piyasa boyutları hakkında genel bir bilgi verecektir. Londra borsasında 2008 yılı içinde el değiştiren karbon kredi sertifika değeri yaklaşık 70 milyar dolar civarındadır ve bu rakam geçen yıla oranla yüzde 80 artışı ifade etmektedir. Bu yılın sonunda karbon kredi piyasasının 64 milyar dolar seviyesini geçeceği düşünülmektedir. Bugünlerde bir ton karbon karşılığı sertifikanın değeri 18,37 Avro (14,74 İngiliz Poundu) seviyesindedir. Barclays Capital'in Başkanı Louis Redshaw'a göre bu rakamın on yıl gibi kısa bir sürede üç trilyon dolar seviyesine çıkacağı da hesaplanmaktadır. Hatta "karbon kredisi sertifikası" satış piyasasının dünyanın en büyük boyutlu ve önemli işi olacağı düşünülmektedir.

● Kyoto anlaşması kapsamında karbon satış mekanizmaları yani Flexible Mechanism/Esnek Mekanizma, Clean Developing Mechanism/Temiz Gelişim Mekanizması ve Joint Implementation/Müşterek Uygulama işlemleri nasıl olmaktadır?

Esnek mekanizma veya temiz gelişme mekanizmaları; gelişmiş ülkeler olarak adlandırılan ve (Annex 1) olarak listelenen zengin ve sanayileşmiş ülkeler ihtiyaçları olan karbon

kredi sertifikasını, karbon salınımı az ve belli bir kota'ya sahip gelişmemiş veya gelişmekte olan ve (Non Annex 1) olarak adlandırılan ülkelerden satın alarak yapabileceklerdir. Gelişmiş ülkeler bu sertifikaların Karbon kredi borsalarından alınabileceği gibi bu ülkelerin "Joint Implementation/Müşterek Uygulama" adı altında da eski Doğu Avrupa ülkeleri veya Rusya ile beraber yapacakları projeler ile temin edebilecektir. Başlangıçta bunun neresi kötü diye düşünülebilir. Ancak bu sistemin uygulanması sonrasında zengin ülkelerin daha zenginleşeceği, karbon kredilerini satan ülkelerin sanayilerinin her geçen gün daha gerileyeceğini düşünürseniz, hazırlanan tuzak daha rahat görülebilir.

Sistemin işleyiş şeklini biraz daha somutlaştırabilir misiniz?

Şimdi bu usulün Avrupa'nın herhangi bir ülkesi ile veya Avrupa'nın bütünü ile Türkiye arasında gerçekleştiğini varsayalım. Türkiye'ye tahsis edilen karbon kredi kotasını bu ülkelere satarsak başlangıçta belli bir para kazanabiliriz, ama emek yoğun altı sektörümüz bir müddet sonra Avrupa ile teknolojik olarak rekabet edemez hale gelir. Bu sektörlere bakıldığında inşaat sanayisi ilk başta gelecektir. Bir ülkede çelik, çimento, tuğla, cam ve kâğıt sanayinin gerilemesi ile oluşacak sonuçları hayal bile etmek istemezsiniz. Zaten, bir müddet sonra bu malzemeleri gelişmiş ülkelerden almaya mecbur hale geldiğinizde, artırdıkları fiyatları ile karbon kredi alımı için size verdikleri bu paraları birkaç kat fazlasıyla geri alacaklarından da şüpheniz olmasın. Karbon kredilerinizi satmadığınız ve üretiminizi arttırmaya karar verdiğinizde ise başka problemlerle karşılaşacaksınız demektir. 1990 yılında atmosfere bıraktığımız sera gazı miktarının yüzde 5,2 kadar aşağısına inmek veya tanımlanan limit üzerinde atmosfere saldığınız karbon gazı için başka ülkelerden karbon kredisi satın almak mecburiyetindeniz demektir. Bu oranın 2008'den geriye doğru hesaplanması yapıldığından satın almanız gereken miktar yaklaşık yüzde 30 kadar olacaktır. Bunun bir diğer anlamı ise her ne üretiyorsanız enerji masraflarınızdaki yüzde 30 artış sebebiyle fiyatlarınızı artıracaksınız demektir. Hatta gün gelecek alacak karbon sertifikası bulamamanız sebebiyle üretiminizi askıya almak mecburiyetinde kalacaksınız. Olmaz diyorsanız, Türkiye'nin AB ile olan siyasi geçmişindeki dalgalanmalara ve sebeplerine bir bakın. Emek yoğun inşaat sektöründe fiyatların artması veya inşaatların durması demek, birçok kişinin işsiz kalması demektir. Sonuçları itibari ile de en azından fakir fukaranın ev sahibi olma hayallerini daha birkaç on yıl ertelemesi demektir.

Kyoto bağlantılı başka ticaret şekilleri olacak mıdır?

Bu arada şirketlerimizin daha az sera gazı salımı için daha iyi bir teknolojiye ihtiyaçları olursa, kurulan düzen bu ihtiyaçlar için de çeşitli güzellikler (!) düşünmüştür. Ülkemiz ve ihtiyacı olan diğer ülkeler ileri teknolojik aletleri de tabii ki gelişmiş ülkelerden satın alarak bu ülkelerin daha da zenginleşmesine katkıda bulunacaklardır. Enerji sektöründeki yatırımların kaderi de bundan farklı olmayacaktır. Eski teknoloji ile yaptığımız ve düşük kaliteli linyitlerimizi kullandığımız termik santrallerimiz için ya karbon kredisi satın alacağız veya bu santralleri iyileştirmek için yeni teknolojiye para ödeyeceğiz. Her durumda üretilen enerjinin fiyatı artacaktır. Yani "ya kırk katır ya kırk satır" hikâyesi; seç beğen al...

Gelişmiş ülkelerin hazırladığı güzellikler(!) bunlarla da sınırlı değildir. Diyelim ki gelişmiş ülkelerdeki şirketlere daha fazla karbon kredisine ihtiyaç var, o zaman da B planı hazır. Hemen "Clean Developing Mechanism" devreye sokulur ve gelişmekte olan bir ülkedeki bir şirketle anlaşma yapılır ve bu ortağın ucuza topladığı veya ürettiği krediler iyi bir fiyatla Londra'daki borsada paraya tahvil edilir. Mesela, Bir İngiliz petrol şirketi, Hindistanlı bir petrol şirketi veya Çinli bir enerji üretim şirketinin enerji üretim istasyonundaki teknolojiyi yenileyebilir ve bu yenilenme sonucunda kazanılacak karbon kredisinin bir kısmı İngiltere'deki fazla üretim için transfer edilebilir. Doğu Avrupa ve Rusya ile yapılacak çalışmalar için de Joint Implementation/Müşterek Uygulama adı verilen bir başka güzellik (!) devreye sokulmakta ve aynı metotlar bu ülkeler için de uygulanmakta. Fukara ülkeler için de yardım adı altında formüller de düşünülmüş. Bu ülkelere sağlanan basit yardımlarla atmosfere salınan gazda indirim sağlanabilmekte, bu ülkelerde son derece ucuza elde edilen bu karbon sertifikaları Londra pazarında yapılan yardımın onlarca misli fazlasıyla satılabilmekte. Böylece bu fukara ülkelere şirin gözükmüş olma da işin cabası.

Peki, Kyoto'yu imzalamış gelişmekte olan bir ülkede bir proje geliştirilirse ve bu proje karbon kredisi kazandıracak bir proje ise bu ülkeler veya şirketler bu krediyi kolaylıkla paraya çevirebilirler mi?

Bu iş de o kadar kolay değil. Bu tip projelerin kabul edilebilir bir proje olduğuna karar verecek olan kurum yine Birleşmiş Milletler Kyoto Protokolü çerçevesinde yetkilendirilen, Almanya-Bohn merkezli "Clean Development Mechanism" yönetim kuruludur. Projenin kabul safhası gerçekleşse bile bu proje-

nin paraya tahvil edilme safhası, Kyoto Antlaşmasını imzalamayan ülkeler için farklı olacaktır. Zira etken güçler bunun için de çifte standardın yollarını önceden hesaplamışlardır. Bir ton karbon kredisinin Çin'deki maliyetinin iki dolar, Almanya veya İsveç'teki maliyetinin daha fazla olduğunu söyleyip önünüze garip garip hesaplama modelleri çıkardıkları bilinmektedir. Normalde bir ton karbon sertifikası fiyatı Kyoto'yu imzalayan ülkeler için, yukarıda belirtildiği gibi, bugün için "Zorunlu Pazarda " 18,37 Avro iken, biz sattığımızda "gönüllü pazar" denilen pazarda ton başına en fazla üç Avro verilecektir. Zira üye olmayan ülkelerin pazarı bile farklı tutulmuştur. Yani onların karbonu "beyaz", bizim karbonumuz bile "zenci" anlayacağınız.

● Ülkemizde karbon kredi satışları ile ilgili herhangi bir şirket çalışması var mı?

Ülkemizde halen üç şirket karbon sertifikası işine girmiş durumda. Bunlardan biri Kyoto anlaşmasını imzalayan Pakistanlı bir şirket ile ortak bir proje geliştirmiş, bu ülkede inşa edeceği 50 MW'lık bir rüzgâr santralı ile kazanacağı 150 bin tonluk karbon kredisini Pakistan aracılığı ile "Zorunlu Pazarda" satacağı için Türkiye'de üretilen projelerine oranla daha fazla para kazanacaktır. Ülkemizde de geliştirilen iki önemli proje daha var, ama şirketlerimizin ulaştığı bu güzel sonuçlar ve yarınlarda yapılacak bazı projeler ile kazançlar Kyoto konusundaki fikirlerimizi değiştirmek için yeterli değil. Zira oyunu kurgulayan ve Kyoto Projesi'ni planlayan odaklar bu planları Türkiye gibi, Çin gibi, Hindistan gibi gelişmekte olan ülkeler için yapmamış. Kaldı ki Hindistan gibi 1,1 milyar nüfuslu, arazisi ve imkânları daha geniş bir ülkede şu ana kadar geliştirilen karbon kredi kazanın proje sayısı 300-400 civarındadır. Ülkemizde üretilecek 20-30 karbon kazanım projesi ile kazanılacak paranın yanında kaybedilecekler düşünüldüğünde, hazırlanan oyun çok daha rahat görülür. Bu antlaşmadan sade vatandaşa ne denilebilir. Ya da sade vatandaş "Bu işler zenginlerin işi, bana ne" diye düşünebilir. Şimdi gelelim sade vatandaşı ilgilendiren en önemli konuya; bu antlaşma sade vatandaşın her gün aldığı ekmeğin fiyatını istemeseler de artıracaktır. Emek yoğun sektörlerden olan inşaat şirketleri başta olmak üzere Kyoto kapsamına giren beş önemli sektörde fiyatlar yükselecek ve işçiler çıkartılacaktır. "Orta direk" olarak tanımladığımız vatandaşlarımızın ev sahibi olması daha zorlaşacaktır. Kyoto'nun ikinci periyodunda, bindiğiniz arabanın harcadığı yakıta, evinizi ısıttığımız zaman açığa çıkan karbondioksite kadar ceza olarak vereceğimiz

miktarlar açıklandığında sade vatandaş da Kyoto'nun kendine dokunan kısmının farkına varacaktır. Bu sıkıntılar tam anlaşılmadan, antlaşmanın getirileri ve götürüleri tam hesaplanmadan imzalanacak Kyoto Antlaşması'nın sonu sadece hüsran olur.

● Çalışmaların küresel ısınmayı azaltmaya herhangi bir faydası olacak mı?

Bütün bunlar yapıldığında dünya iklimi iyileşecek mi demek istiyorsunuz. Bu uygulamayı yapan güçler daha başlangıçta dünyayı küresel ısınmanın olduğuna inandırmışlardır. İklimde değişiklik olduğu muhakkak ve bazı tedbirler mutlaka alınmalı, ayrıca tartışılmaya değer konular. Ancak bu ısınmanın etkin güçler tarafından iddia edildiği gibi 2100 yılında 5.2 °C artacağını söylemek, kesinlikle söyleyebilmek çok güçtür. Kaldı ki önümüzdeki 20-otuz yıl içinde petrol rezervleri tükeneceğinden petrole dayalı karbon salımlarında da çok azalma olacak. Bütün hesapların doğru olduğunu kabul etsek bile ve Kyoto Anlaşması kuralları bütün dünya ülkeleri tarafından tam uygulansa bile antlaşmanın ilk periyodunun sonu olan 2012 yılında dünya ısısının sadece 0,02 °C ile 0,2 °C derece arasında iyileşeceği hesaplanmıştır.

● Son olarak belirtmek istediğiniz hususlar nelerdir?

ABD'nin hangi gerekçelerle Kyoto'ya katılmadığı, Rusya'nın, Hindistan'ın, Avustralya'nın, Brezilya'nın hatta Çin'in gerekçeleri detaylı olarak tartışılabilir, ancak bu konuyu dağıtmaktan başka bir işe yaramaz. Dikkat ederseniz diğer sera gazlarından bahseden hiçbir ülke olmadığı gibi bu gazlar üzerine oluşturulan özel borsalar da yok. Sera gazlarının zararı varsa, diğer sera gazlarının neden alınıp satılmadığı, karbondioksit gibi borsasının oluşmadığı sebepleri ise ayrıca düşünmeye ve tartışmaya değer. Hükümetimiz Kyoto Antlaşmasını kazara kabul ederse oluşacak bir başka büyük problem de Türkiye'ye tahsis edilecek karbon kredisinin şirketler arasında nasıl satılacağı ve/veya dağıtılacağı problemidir. Hükümet ne yaparsa yapsın şirket kayırmakla suçlanacak veya gerçekten şirket kayıracak hükümetler de olacaktır. Alın size milyonlarca dolarlık bir başka sorun. Tartış, tartış dur. Kyoto Antlaşması "küresel ısınma" bahane edilerek yeni bir usulle para kazanmak için bir bardak suda kopartılan fırtına'ya benziyor değil mi? Kyoto'yu şiddetle savunun çevreler, kendilerine, "ABD Kyoto sözleşmesini neden imzalamadı?" sorusunu samimi olarak bir kez daha sormalıdırlar.